

міжнародне визнання університету в різних сферах діяльності. При визначенні вказаних показників найбільш вагоме значення має оцінка представників академічного співтовариства та роботодавців, які залучаються як експерти.

На відміну від зазначених, світовий рейтинг Вебометрикс, що двічі на рік складається компанією Cybermetrics Lab (Іспанія), реалізує принципово іншу концепцію. У відповідності до неї університет є потенційно привабливим для абітурієнтів, викладачів, інвесторів тільки у випадку його ефективного представлення в Інтернет-просторі. В порівнянні з іншими світовими рейтингами Вебометрикс оцінює максимальну кількість навчальних закладів. Визначення місця рейтингу виконується на основі різних індикаторів, що характеризують інтернет присутність ВНЗ. Всі проаналізовані рейтинги мають свої переваги та досить суттєві обмеження, однак, на думку значної кількості науковців, в умовах глобалізації і інтеграції освітніх систем різних країн Інтернет присутність університету, що аналізує Вебометрикс, свідчить про ступінь інтеграції ВНЗ у світове інформаційне поле, авторитетність університету, ефективність його діяльності в світовому масштабі.

За останні 10-ть років в Україні було виконано декілька спроб рейтингування освітніх установ III, IV рівнів акредитації. Серед яких, найбільш відомими є «Софія Київська», «Міністерство освіти і науки молоді та спорту», «Компас», «ТОР-200», «Деньги», «Кореспондент». Національні рейтинги навчальних закладів безумовно допомагають абітурієнтам та роботодавцям в оцінці місця того чи іншого навчального закладу на ринку освітніх послуг. Однак, показники українських вищих навчальних закладів у світових рейтингах традиційно залишаються низькими, що негативно позначається на конкурентоспроможності випускників, залученні інвестицій, в тому числі і закордонних. Сьогодні від місця ВНЗ в рейтингах залежать не тільки його фінансовий стан, але і перспективи розвитку.

В той же час не можна забувати, що універсального інструменту для оцінювання якості освіти не існує. На наш погляд, українські навчальні заклади найближчим часом можуть суттєво покращити свої позиції тільки шляхом висвітлення їх діяльності в інтернет просторі. В той же час опиратися на рейтингові показники університету при виборі місця навчання чи майбутніх фахівців неможна, оскільки методологія проведення досліджень та їх критерії досить часто є предметом домовленостей зацікавлених сторін.

А.В. Бардась

(Національний гірничий університет)

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПОЗИЦІЙ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ

Постановка проблеми. Глобалізація сфери освітніх послуг, зменшення ролі держави у фінансуванні вищої освіти та негативні демографічні тенденції, пов'язані зі старінням населення більшості країн Європи та Північної Америки

загострили конкуренцію між вищими навчальними закладами як всередині національних держав, так і на регіональному, а в окремих випадках – на світовому ринку. В умовах скорочення державних видатків на освіту і переходу від субсидування діяльності науково-освітніх установ до проектного фінансування на основі грантів, основними зацікавленими і платоспроможними клієнтами вишів стають роботодавці і потенційні абітурієнти. Перші фінансують діяльність науково-навчальних закладів безпосередньо, шляхом надання фінансових пожертв чи ендавментів відповідним інституціям, причому найчастіше з цією метою створюються благодійні організації у вигляді трастів, чий основний капітал має залишатися недоторканим протягом деякого визначеного періоду, а фінансування освітньої діяльності та наукових досліджень здійснюється за рахунок використання процентів з капіталу (отримання ренти). Опосередковано роботодавці підтримують вищі навчальні заклади своїм визнанням та співпрацею у наукових й освітніх проектах: це полегшує подальше працевлаштування для студентів і робить такі навчальні заклади більш привабливими в очах потенційних абітурієнтів. Абітурієнти сьогодні є другою (а у пострадянських країнах, зокрема й в Україні) першою за значенням групою осіб, які фінансують діяльність університетів та визначають тенденції їх розвитку, принаймні теоретично. В умовах стрімкого зростання кількості вищих навчальних закладів у світі протягом останніх 200 років, вибір місця навчання чи об'єкту ділової співпраці у сфері науково-дослідницьких робіт і освітньо-професійної підготовки відбувається на основі врахування численних критеріїв, одним серед яких є престижність навчального закладу. Підтвердженням такої престижності є міжнародне визнання, зокрема, й високі позиції відповідних університетів у міжнародних академічних рейтингах. Проблемою українських вишів залишається ізольованість, низький рівень контактів із зовнішнім світом, слабка адаптованість освітньо-професійних програм до вимог потенційних споживачів освітніх послуг, проблеми у інтеграції освіти і науки, результатом чого стає відсутність переважної більшості національних вищих навчальних закладів як у таких рейтингах як *High Impact Universities*, *Global University Ranking* та *Academic Ranking of World Universities* (останній більш відомий в Україні як «Шанхайський рейтинг»).

Аналіз останніх досліджень. Питання ігнорування українських навчальних закладів вищого рівня у міжнародному середовищі розглядається як серйозна проблема протягом останніх десяти років. Роль рейтингування як механізму оцінювання якості освітніх послуг розглянуто в статті Михайліченко М.В. [1], у роботі Згуровського М. [2] наведено глибокий аналіз процедури оцінки потенціалу вищих навчальних закладів міжнародними експертами, в монографії Вікторова В.Г. [3] рейтингування представлено як індикатор суспільної корисності науково-освітньої діяльності. Крім того, проблеми оцінки української вищої освіти та її інтеграції до освітнього простору було представлено у низці публіцистичних статей у суспільно-аналітичних виданнях [4,5]. У всіх роботах особливу увагу було приділено визначенню слабких місць вітчизняної моделі надання освітніх послуг та визначенню рекомендацій із

подолання розриву між вітчизняними і іноземними вищими навчальними закладами у коротко- і середньостроковій перспективі.

Цілі публікації. Метою даної роботи є визначення основних чинників, що заважають успішному представленню досягнень українських університетів в міжнародних рейтингах та формування переліку дій, спрямованих на посилення їх міжнародних позицій.

Основна частина. Специфіка сучасних проблем вищої освіти в Україні є частково успадкованою від радянських часів, а частково є результатом невдалої соціально-економічної трансформації суспільства. Перша група проблем, успадкованих від радянської системи, включає штучне відокремлення освіти від науки (остання традиційно була зосереджена в установах Національної Академії Наук), відсутність університетської автономії (права самостійного вибору курсів, визначення змісту дисциплін, призначення і звільнення викладачів), визначну роль держави і мінімальну – громадських організацій (організацій роботодавців, професійних асоціацій) у визначенні змісту освітньої діяльності. Друга група проблем пов'язана з виникненням розриву між реальним середовищем професійної діяльності спеціалістів і тим, чому навчають у вищих навчальних закладах, деформацією цінностей та диспропорціями у соціальній структурі суспільства, внаслідок чого відбулася девальвація престижності вищої освіти та зменшилося значення професіоналізму як запоруки успішності кар'єрного розвитку, відставанням освітнього середовища від швидкості трансформації реального сектору економіки внаслідок браку кадрів, дефіциту матеріальних та інформаційних ресурсів, невідповідністю заявлених стандартів реальному стану справ і можливостям системи вищої освіти в країні. За цих умов виник ризик перетворення вітчизняного освітнього простору на «сіру зону» із подальшою його деградацією, втратою професійних якостей і відповідних позицій на ринку освітніх та наукових послуг. Паралельно із зазначеними вище негативними тенденціями в українській вищій освіті продовжується формування «точок росту», які створюються навколо «ключових компетенцій», тобто сильних конкурентних позицій окремих вищих навчальних закладів. Для підтвердження таких позицій серед міжнародних партнерів та залучення додаткових ресурсів для розвитку необхідні сильні позиції в рейтингах. На чому ж базується оцінка університетів у більшості з них?

Очевидно, що будь-який рейтинг, навіть самий найкращий, являє собою модель дійсності, свого роду відображенням результатів роботи університету та уявлень про суспільну значимість його академічних результатів діяльності. Тому всі, навіть найбільш «об'єктивні» рейтинги, не позбавлені певної суб'єктивності, яка визначається як світосприйняттям, так і базою порівняння. Що ж впливає на визнання університету? По-перше, майже в усіх згаданих вище рейтингах результативність діяльності університету (здатність створювати нові та передавати вже існуючі знання) та її суспільна значимість оцінюється на основі кількості публікацій науково-педагогічних працівників у збірниках наукових статей, журналах та кількості виданих монографій,

кількості отриманих міжнародних нагород у галузі науки і техніки, співвідношення між кількістю науково-викладацького персоналу та кількістю студентів, доступності інформації про діяльність вищого навчального закладу. Хоча алгоритм оцінки позиції університетів у різних рейтингах може різнитися між собою, до того ж самі ці рейтинги можуть відображати різні аспекти діяльності університету (наприклад, Webometrics надає нам уявлення про присутність конкретного вищого навчального закладу у глобальній мережі та враховує лише веб-публікації), більшість з них орієнтуються на науковий результат, який оцінюється за кількістю виданих протягом року наукових праць та кількістю цитувань виданих наукових праць у інших наукових роботах. Перша складова (кількість наукових публікацій) вимірює продуктивність наукових працівників, а друга (кількість цитувань) – відображає значення опублікованих результатів досліджень для наукового середовища. Чим більш унікальними будуть результати, чим більше вони відповідатимуть вимогам сьогодення, тим більшою буде кількість посилань та згадувань певної наукової роботи у працях інших науковців. І навпаки.

Варто відзначити, що історично вітчизняні наукові періодичні видання (за виключенням окремих наукових журналів технічного спрямування) мають незначні імпаکت-фактори або не мають їх взагалі. Публікації у таких наукових виданнях, навіть за умови їх «фаховості», залишаються поза увагою професійного середовища, що має свої позитивні і негативні сторони. До того ж, «вузьким місцем» вітчизняних науково-педагогічних працівників залишається низький рівень володіння іноземними мовами та «русифікованість» науково-освітнього середовища, що ускладнює отримання інформації щодо останніх досліджень в інших країнах, призводить до «вторинності» сприйняття інформації в перекладі російських (переважною мірою) джерел та не дозволяє виходити науковцям на міжнародний рівень. Існуюча система підготовки науково-педагогічних кадрів консервує існуючий стан справ та сприяє «ізоляціонізму» наукових працівників, коли обмін результатами наукової діяльності відбувається лише між колишніми пострадянськими країнами. В сучасних умовах для науковця більш важливими є публікації у рекомендованих «фахових виданнях», у той час як наявність/відсутність робіт у виданнях наукового рівня з високими індексами цитувань взагалі не є обов'язковою вимогою для здобуття наукового ступеню чи вченого звання. Результатом стає низька мотивація науково-педагогічних працівників до виходу на міжнародний рівень, коли навіть дійсно цікаві розробки залишаються відомими всередині країни вузькому колу спеціалістів, а надалі можуть з'являтися в інших країнах і позиціюватися там у якості «власних» розробок та наукових ідей.

Для виправлення існуючої ситуації необхідно визначити ті сфери наукових досліджень, у яких вітчизняні науково-освітні заклади можуть бути конкурентоспроможними на світовому ринку, так звані «точки зростання», зосередивши на їх підтримці основні ресурси та людський капітал. По-друге, у тих сферах, в яких позиції є відносно слабкими, використовувати стратегію інтенсифікації академічних обмінів і стажувань з іноземними вищими-

партнерами з метою отримання досвіду відповідної роботи та перенесення його до національного освітнього і наукового простору. По-третє, необхідно зробити міжнародний рівень визнання наукових робіт необхідною умовою для здобуття наукових ступенів і вчених звань, додавши вимоги стосовно наявності не лише публікацій у фахових виданнях, але й у міжнародних, з високими (більше 1) індексами цитування.

Висновки. Одними з основних чинників, які заважають визнанню українських вишів на міжнародному рівні є відсутність вимог до науково-педагогічних працівників щодо публікації результатів наукових досліджень у іноземних виданнях з імпаکت-фактором, низька мотивація науково-педагогічних працівників до вивчення іноземних мов та міжнародного визнання власних здобутків, ізоляціонізм системи вищої освіти та її інтеграція до російськомовного простору.

У зв'язку з цим пріоритетності набувають питання міжнародного співробітництва, розвитку стажувань та академічних обмінів між українськими університетами та вишами-партнерами з інших країн, посилення співпраці між вищими навчальними закладами та вітчизняними бізнес-структурами.

Особливу увагу необхідно приділяти відходу від «русифікації» наукового простору і інтеграції його до англomовного середовища, оскільки без подолання проблеми «одномовності» у вітчизняної науки відсутні шанси на відновлення конкурентоспроможних позицій.

Бібліографічні посилання:

1. Михайліченко М.В. Рейтингування як механізм оцінювання якості освітніх послуг/ М.В. Михайліченко // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. - Випуск 27, 2011. - Серія 5. Педагогічні науки:реалії та перспективи. - С. 180-184.

2. Згуровський М. Світовий досвід оцінювання університетських рейтингів/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.kampus.com.ua/index.php?

3. Вікторов В.Г. Управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз)/ В.Г. Вікторов. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 286 с.

4. Кралюк П. Вища освіта в Україні: куди йдемо?! [Електронний ресурс] – Режим доступу:

www.dt.ua/EDUCATION/vischa_osvita_v_ukrayini_kudi_ydemo-96351.html

5. Шульга Н. Дорогу здолає той, хто правильно вибрав напрямок / [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.dt.ua/EDUCATION/dorogu_zdolae_toy_hto_pravilno_vibrav_napryamok-75803.html

Т.Ю. Введенская

(Национальный горный университет)

УКРАИНА И МИРОВЫЕ РЕЙТИНГИ УНИВЕРСИТЕТОВ

Практика составления университетских рейтингов насчитывает уже более четверти века (первый университетский рейтинг, напечатанный в журнале «US News & World Report», появился у США в 1983 году). С начала XXI века активно разрабатываются мировые университетские рейтинги. Научные